

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

Maxsus son, № 4, 2020

www.psixologiyabuxdu.uz

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL * НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Maxsus son (4) 2020-yil. * Специальный выпуск (4) 2020 год.

BOSH MUHARRIR – ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

BAROTOV SH. R.

Psixologiya fanlari doktori, professor.

Xalqaro Psixologiya Fanlari Akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Действительный член (академик) Международной Академии

Психологических Наук

TAHRIR HAY'ATI – РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

XAMIDOVO.X.

Buxoro davlat universiteti rektori,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor
SHOUMAROV G`.B.

(Bosh muharrir o'rinbosari)
psixologiya fanlari doktori, professor
UMAROV B.M.

(Bosh muharrir o'rinbosari)
psixologiya fanlari doktori, professor
KOZLOV V.V. (Rossiya)

psixologiya fanlari doktori, professor
MALI'X S.B.(Rossiya)

psixologiya fanlari doktori, professor
KOROBENNIKOV I.A. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
KARIMOVA V.M.

psixologiya fanlari doktori, professor
SAFOYEV N.S.

psixologiya fanlari doktori, professor
G`OZIYEV E.G`.

psixologiya fanlari doktori, professor
BEKMURODOV M.B.

sotsiologiya fanlari doktori, professor
QODIROV B.R.

psixologiya fanlari doktori, professor
JABBOROV A.M.

psixologiya fanlari doktori, professor

NISHONOVA Z.T.

psixologiya fanlari doktori, professor

IBODULLAYEV Z.R.

tibbiyot fanlari doktori, professor

BEGMATOV A.S.

falsafa fanlari doktori, professor

ABDURAXMANOV F.R.

Falsafafanlari doktori, professor

MUXAMEDOVA D.G.

psixologiya fanlari doktori, professor
QAHHOROV O.S. BuxDU ilmiy ishlar
va innovatsiyalar bo'yicha prorektori.
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD).

MUHARRIRLAR – РЕДАКТОРЫ:

Usmanova M.N.–psixol.fan.nom., dot.

Muxtorov E.M.– psixol.fan.nom., dot.

Barotova D.Sh.–psixol.fan.nom., dot.

Raxmatova M.M.– filologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD), dot.

TEXNIK MUHARRIRLAR – TEX.

РЕДАКТОРЫ:

Jamilova B.S, Ostanov Sh.Sh,

Rustamov Sh.Sh.

MAS'UL KOTIB – ОТВ.

СЕКРЕТАРЬ

Sobirova D.A. Psixologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD).

талабларини кўрсатади. У таълимда илмийликка асосланганлик, каби талабларни асос қилиб олади.

Заҳириддин Муҳаммад Бобур (1483-1530) бола тарбияси ҳақида, у фарзанд тарбиясида қўлланилиши лозим бўлган усуллар деб:

1. Ота—онанинг фармони фарзанд учун вожиблиги.
2. Барча инсонларга яқинликни ўргатиш.
3. Ҳар бир пайтда ўзингизни ибрат айлаб кўрсатиш.

4. Мустақиллик, қатъийлик ва уддабуронлик учун болага доимий талабларни қўйиш ва унинг ижросини кузатишларини ҳисоблайди. Бобурнинг таълим—тарбиявий қарашларидаги бош масала Ватанга чексиз муҳаббатдир. Унинг шу мавзудаги шеърлари китобхонни Она Ватанни севишга, унга фидойи, содиқ бўлишга, ўз халқига хизмат қилишига чорлайди, ўқувчининг қалбида юксак инсонпарварлик туйғуларини уйғотади.

Адабиётлар:

1. Sh.R.Barotov, L.Ya.Olimov, R.J.Solieva, E.M.Muxtorov Mentalitet psixologiyasi . T.2008y
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot: Universitetlar va pedagogika institutlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: "Universitet", 1999. – 96 b.
3. E.G'oziev «Oliy maktab psixologiyasi» T.. 1997 y.
4. Psixodiagnostika i proforientasiya v obrazovatel'nykh uchrejdeniyax / Red. –sost. L.D. Stolyarenko. – Rostov n/D: Feniks, 2005. – 416 s.

Ҳакимова Фазолат Хошимовна,

Бухоро давлат университети 2-босқич Психология мутахассислиги магистранти

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК МОСЛАШУВ ШАКИЛЛАНИШИДА ПСИХОКОРРЕКЦИЯ МЕТОДЛАРИНИНГ ЎРНИ

Аннотация: Ушбу мақолада бола шахсининг психик ривожланиши ва унинг шаклланиши ва бу жараёнда психик ривожланишида қабул қилинган меъёрларга мос келмайдиган ривожланишлар бўлиши мумкин ва буни психокоррекция методлари ёрдамида олдини олиш ёритиб берилган.

Таянч сўзлар: Психокоррекция, ташқи таъсир, коррекцион бузилиш, профилактика, психотерапевтик, медитация, эртақ терапия, ижтимоий психологик мослашув.

Аннотация: В этой статье описывается психическое развитие личности ребенка и его становление, и в этом процессе могут быть нарушения, не соответствующие принятым нормам психического развития. И способы предотвращения этого с помощью методов психокоррекции.

Ключевые слова: Психокоррекция, внешнее влияние, коррекционное расстройство, профилактика, психотерапевтик, медитация, сказкотерапия, социально-психологическая адаптация.

Abstract: This article describes the mental development of the child's personality and its formation, and in this process there may be developments that do not meet the accepted norms of mental development, and how to prevent this using psychocorrection methods.

Key words: psychocorrection, external impact, correctional impairment, prevention, psychotropic, meditation, fairy tale therapy, social psychological adaptation.

Ҳурматли президенти Ш.М.Мирзиёев “Болалар бизнинг келажагимиз, Мактабгача таълим ташкилотлари эса эртанги кунимизга заминдир” деб ўз стратегик чиқишларида айтиб ўтганлар ва шу кунгача Мактабгача таълим ташкилотларида тубдан ислохотлар олиб

борилди. Болаларни ҳар томонлама ҳам маънан ҳам руҳан ҳам жисмонан комил инсон бўлиб шаклланишида Мактабгача таълим ташкилотларининг ўрни каттадир.

Шунинг учун ҳам Мактабгача таълимда болаларнинг ижтимоий психологик мослашувида, шахсининг шаклланишида психокоррекция методларидан кенг қўламда фойдаланиш даркор. Бола шахсининг психик ривожланиши ва унинг шаклланиши мураккаб тадқиқот жараёнидир. Бу жараёнда психик ривожланишда қабул қилинган меъёрларга мос келмайдиган ривожланишлар бўлиши мумкин ва буни туғрилашга психокоррекция ёрдамга келади.

Психокоррекция ўзи нима? ва қандай турлари бор.

Психокоррекцион тадбирлар ривожланишдаги оғишларни туғрилашга йўналтирилган ва бу усулдан асосан болалар, ўқувчилар ва ёшларда қўлланилади. Болага ўтказиладиган ҳар қандай психологик таъсир фақатгина ортда қолган босқични коррекция қилишгагина қаратилган бўлмай, ортда қолишни олдини олишга, ўйғун ривожланишга йўл очишга қаратилган бўлиши лозим.

Умуман олганда, коррекцион ривожлантирувчи дастур 3 та вазифани бажариши лозим:

1. Коррекцион бўзилиш ва ортда қолишни тузатиш.
2. Профилактик –бузилиш ва ортда қолишни олдиндан аниқлаш.
3. Ривожлантирувчи-таракқиёт мазмунини бойитиш, оптималлаштиришга қаратилганлик.

Шу 3 та дастурни биргаликда олиб борилиши кўтилган натижаларни бериши мумкин.

Психокоррекция ҳам кенг тармоқли бўлиб ўз ичига арт терапия, муסיқа терапия, ўйин терапия, эртак терапия, психогимнастика кабиларни олади. Шулардан биз мактабгача ва бошлангич мактаб ёшидаги болалар учун фойдали бўлган эртак терапия ҳақида тўхталамиз.

Эртак терепиянинг ўзи нима?

Эртак терапия юқорида айтганимиздек, психокоррекция методларидан бири яни психотерапия кўрси булиб, унда терапевтик таъсирга эришиш учун ихтиро қилинган ҳикоялар (эртаклар) қўлланилади.

Эртак терапиянинг пайдо бўлиш тарихига назар соладиган бўлсак, биринчи маротаба 20- асрнинг 60-70 йилларида М. Эриксон томонидан асослаб берилган. Россияда эртак терапия усули 90-йилларнинг бошидан И.В Вачков, Д.Ю Соколов, С.К Нартова-Бочавер томонидан қўлланила бошланди. Хозирги кунда Махалий психологлар, ўқитувчилар: М.Осорина, Э.Лисина, Э.Петрова, Т.Азовтсев, И.Вачков, Т.Д Зинкевич ва уларнинг аксариятлари ўзлари учун эртак терапевтик жараёнлар учун эртакларни ишлаб чиқиш ва ишлаш усуллариини таклиф қилишди.

Эртак терапиянинг бир неча турлари мавжуд булар:

1. Дидактик
2. Психотерапевтик
3. Медитатив
4. Психологик
5. Психокоррекцион

Бу усулларнинг ҳар биридан боланинг ички кечинмалари, характери, ҳолатидан келиб чиққан ҳолда қўлланилади.

Эртак терапия ёрдамида кўплаб кассаликлар ва салбий одатлардан осонлик билан қутилиш мумкин ва даъволовчи таъсирга эга эканлиги билан ҳам юқори баҳоланмоқда.

Эртак терапиянинг ҳар бир турига алоҳида тўхталиб ўтамиз.

Дидактик эртак терапия – Бу ўқиш энг оддий ва осон тури. Улар мактабгача ва бошлангич мактаб ёшидаги болалар билан ишлашда қўлланилади. Бундай эртакларнинг вазифаси мисоллар ёрдамида кўникмаларни етказиш ва янги билимларни ўргатиш. Бундай терапевтик ҳикоялар қахрамонлари оддий вазифаларни бажарадилар ва бу маҳорат нима учун жуда муҳимлигини тушунтирадилар. (қандай қилиб йўлни кесиб ўтиш, идишларни ўз-ўзидан ювиш, хушмуомала бўлиш, ўйинчоқларни тозалаш ва бошқалар).

Психотерапевтик - бу эртакнинг энг чуқур ва энг самарали тури. Ушбу ҳикоялар болаларга кўркувни енгилас, рухий-эмоционал шикастлардан омон қолишга, қийин ҳаётин

вазиятдан чиқишга ёрдам берадиган донолик билан тўлдирилган. Психотерапевтик эртакларнинг аксарияти маънавий ва диний манбалар асосида яратилган.

Медитатив эртақ- энг қийин эртақ терапия арсеналидир. Бу мантикий тузилмани ва аниқ ҳикоя чизиғини талаб қилмайди. Асосий шарт ёрқин тасвирлардан фойдаланиш. Болаларни максимал қизиқиш ва контсентрация туфайли эртақка ботириш жуда муҳимдир.

Психологик эртақ - бу эртақ тури ҳам дидактик эртақ сингари болага ҳаёлий қахрамонлар мисолида тўғри хулқ атвори ўргатади.

Аммо дидактик вариант ҳаётнинг ҳар кунги томонига тегишли бўлса, унда психологик вариант шахсий ўсиш соҳасига таъсир қилади. Бу эртақда ривоят қилувчи юқори тоифаларга киради, яхшилик ва ёмонликнинг намоён булиши, нима учун бошқаларни севиш, нега бу жуда муҳим ва ўзида бор булган нарсаларни кадрлашни ўргатади.

Психокорекцион эртақ бу одамнинг ҳатти ҳаракатларини ўзгартирадиган ҳаёлий ҳикоя. Бундай эртақлар ҳар доим таққослашга асосланган. Биринчи ҳолда, қахрамон "ёмон" ҳаракат қилади яъни самарасиз кейин тингловчига қахрамон ҳатти - ҳаракатининг алтернатив модели кўрсатилади. Натижада, бола нафақат ота - онасининг зерикарли маърузасини тинглайди балки ўзи тинглаган материалга асосланиб, ўзини қандай тутиш кераклиги тўғрисида ҳулоса қилади.

Бундай эртақлар болаларнинг ўзига бўлган ишончини оширади ҳаётга бўлган муносабатини ижобий томонга ўзгартиради, муаммолар вазиятлардан осон чиқиб кетишда ва ўзини бошқаришда ёрдам беради.

Ҳозирги кунда асабий, ўзига ишонмайдиган, кўрқоқ, хавотирлиги кучли бўлган, урушқоқ, нутқида нуқсон бор бўлган болалар билан ишлашда уларда бу жараёнларни корекция қилишда эртақ терапиядан кенг қўлланилмоқда ва бу усул ижобий томонга ўз фойдасини кўрсатмоқда. Бу усулни мактабгача таълим ташкилотларида ва бошланғич мактаб ёшидаги болалар учун ҳам кенг тарғиб қилинса фойдадан холи булмас эди. Чунки болаларнинг асосий вақти мактабгача таълим ташкилотларида ва мактабда ўтади.

Мактабгача таълим пед тарбиячилари ва ўқитувчи, ота - оналар учун машҳур чет эл психологлари Н.И Казлов, И.В Вачков ва бошқалар томонидан эртақ терапия тўпламлари чиқарилган ва бундай тўпламларда тирноқ тишлайдиган, ширинликхўр, энурез(сийғок), ичи қотадиган, гап қайтарадиган, телевизор кўп кўрадиган, кўл сўриш, ўжар, нерв касалликлари бор болаларни улардан бундай одатларини корекция қилувчи ҳикоялар жамланган.

Адабиётлар:

1. Ш.М.Мирзиёев "Миллий тараккиёт йулимизни катият билан давом эттириб, янги босқичга кутарамиз"(Тошкент Ўзбекистон 2019 й)
2. Ш.М.Мирзиёев "Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир"(Тошкент Ўзбекистон 2018 й)
3. И.В.Вачков Сказкотерапия(развитие самосознания через психологическую сказку) 2007г
4. Ш.Р.Баротов Психологик хизмат (Тошкент 2018й)

Хамраева Фируза Азимова,
Бухоро давлат университети 2-босқич Психология мутахассислиги магистранти

БОЛА ШАХСИДА КРЕАТИВЛИК (ИЖОДИЙ) ҚОБИЛИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАРИ.

Аннотация: Мақолада замонавий таълимнинг долзарб муаммоси ҳисобланган ўқувчиларда креатив фикрлаш қобилиятини диагностика қилиш ва ижодкорликни ривожлантириш учун махсус психологик ва педагогик шартшароитларни яратиш масалалари ифодаланган. Креатив фикрловчи ўқувчиларнинг индивидуал психологик хусусиятлари, эмоционал иродавий соҳаси ва касб танлаш муаммолари ўз аксини топган.

Бош мухаррир минбари	
3	Баратов Ш.Р., Усманова М.Н.
	Организация дистанционного обучения по психологии в условиях пандемии коронавируса
	Organization of distance learning in psychology in the context of the coronavirus pandemic
9	Байкунусова Г.Ю.
	Шахса ҳасадгўйлик миллий хусусияти намоён бўлишининг экспериментал тадқиқ этилиши
	Experimental study of the manifestation of the National feature of envy in a person
14	Ҳайитов О.Э.
	Раҳбар психологик компетентлигини моделлаштириш: концептуал эмпирик таҳлил
	Modeling of psychological competence of the leader: a conceptual empirical analysis
21	Абдуллаев М.Ж.
	Ҳаракатли ўйинлар орқали ёш енгил атлетикачиларнинг жисмоний ва психологик тайёргарлигини ошириш технологиялари
	Technologies for increasing physical and psychological training of young light athletes through moving games
26	Рамазонов Ж.Ж.
	Формирование саморегуляции психических состояний подростков
	Formation of self-regulation of mental States of adolescents
32	Остонов Ж.Ш.
	Факторная структура копинг-поведения подростков
	The factor structure of the coping behavior of adolescents
35	Назаров А.М.
	Исследование отношения спортсменов к психологической защите
	Research of athletes ' attitude to psychological protection
42	Жумаев Н.З.
	Агрессивность и педагогическая деятельность
	Aggressiveness and pedagogical activity
46	Кадирова Д.М.
	Семейная психокоррекция нарушений поведения у детей
	Family psychological correction of disorders of behavior in children
50	Собирова Д.А.
	Тиббиёт ходимлари коммуникатив компетентлигининг назарий асослари
	Theoretical basis of communicative competence of medical personnel
52	Исмаева Д.Т.
	Оилада вояга етмаган болаларнинг ижтимоий онгини тарбиялаш тизимини ривожлантиришининг илмий-назарий асослари
	The scientific-theoretical basis of the development of the system of upbringing the social consciousness of underage children in the family
56	Бахронова К.Я.
	Оилавий психокоррекция ва унинг ташкил этилиши
	Family psychocorrection and its organization

62	Утепбергенов М.А., Сулетбаева Э.С.
	Социально-психологические особенности готовности к браку старшеклассников воспитывающихся в семьях и доме милосердия
	Socio-psychological features of readiness for marriage of high school students brought up in families and houses of charity
67	Камалова Ш.У., Ахмедова Н.О.
	Талабалар илмий дунёкарашини юксалтиришининг ахбортли-педагогик асослари
	To raise the scientific outlook of students information-pedagogical bases
71	Shirinov A.Q.
	Changes in psychological attitudes in the post covid-19 world
	Covid-19 dunyoda psixologik munosabat o'zgarishlar
76	Олимов Л.Я., Махмудова З.М.
	Психологик ҳимоя механизмларининг ижтимоий психологик хусусиятлари
	Social psychological characteristics of psychological protection
83	Қосимова С.Б.
	Ўзлуксиз таълим тизимида ўқитувчи социал интеллектини ривожлантириш дастури
	The program of development of teacher social studies in the system of continuing education
86	Жамилова Б.С.
	Болалар детектив насрида психологизм шакллари орқали ўсмирлар руҳиятини ифодалаш
	Express the psyche of adolescents through forms of psychologism in children's Det Nas prose
94	Авезов О.Р.
	Экстремал вазиятларда шахснинг стрессли ҳолати ва ҳуқ- атвор реакциялари
	Stressful state and behavioral reactions of an individual in extreme situations
99	Ганжиев Ф.Ф.
	Ижтимоий-психологик компетентлик омиллари намоён этилишининг умумий ўртача кўрсаткичлари
	General average indicators of manifestation of socio-psychological competency factors
102	Алиева К.С.
	Раҳбар шахси ва унинг индивидуал-психологик хусусиятлари
	The personality of the leader and his individual-psychological characteristics
ПСИХОЛОГИЯ КАФЕДРАСИ МАГИСТРЛАРИ ТАДҚИҚОТЛАРИДАН	
110	Jalilov Hafiz Naimovich
	The problem of variability of thinking in sociogenesis
	Социогенезда тафаккурнинг ўзгарувчанлиги муаммоси
113	Ахмедов Амин Амуллаевич
	Ўзбекистонда оила модели шаклланишининг ўзига хос хусусиятлари
	Features of the formation of a family model in Uzbekistan
117	Баротова Д.Ш., Аъзамова М.А.
	Маҳаллада психологик хизмат ташкил этилишининг эмпирик асослари
	The empirical basis of the organization of psychological services in the neighborhood
119	Ғайбуллаев А.А.
	Спортчиларнинг индивидуал психологик хусусиятларини ўрганишнинг ўзига хос жиҳатлари
	Features of the study of the individual psychological characteristics of athletes
122	Нематов Ж.Ж.
	Кўришида муаммоси бўлган болалар руҳиятини ўрганишнинг психологик асослари
	Psychological background of the study of the psyche of children with vision problems
124	Зикиряева М.М.
	Ўсмирлар ҳуқ-атворида ижтимоий қадриятлар шаклланишига таъсир этувчи омилларни методологик асослари
	Methodological basis of the factor affecting the formation of social values in the behavior of adolescents
128	Ҳакимова Ф.Х.
	Мактабгача ёшдаги болаларнинг ижтимоий психологик мослашув шаклланишида психокоррекция методларининг ўрни
	The role of psychokcorrection techniques in the formation of social psychological adaptation in preschool children

	Хамраева Ф.А.
130	Бола шахсида креативлик (ижодий) қобилиятини шакллантиришнинг психологик омиллари Psychological factors of the formation of creativeness (creative) abilities in a child's personality
	Саиджнова Д.Х.
134	Агрессивность и агрессивное поведение у подростков: к постановке проблемы Aggressiveness and aggressive behavior in adolescents: towards a problem statement
	ИЛМИЙ МУШОҲАДА
	Ҳакимова М.Ф.
138	Тизимли ёндашув асосида бўлажак мутахассисларни тадқиқотчилик фаолиятига тайёрлаш Preparation of future specialists for research activities on the basis of a systematic approach
	Останов Ш.Ш.
141	Психологияда креативлик масаласи The issue of creativeness in psychology
	Рустамов Ш.Ш.
143	Математическая психология в системе психологии Mathematical psychology in the system of psychology
	Наврузова М.Г.
146	Оценка в школах разных стран: общее и различие Assessment in schools of different countries: common and different